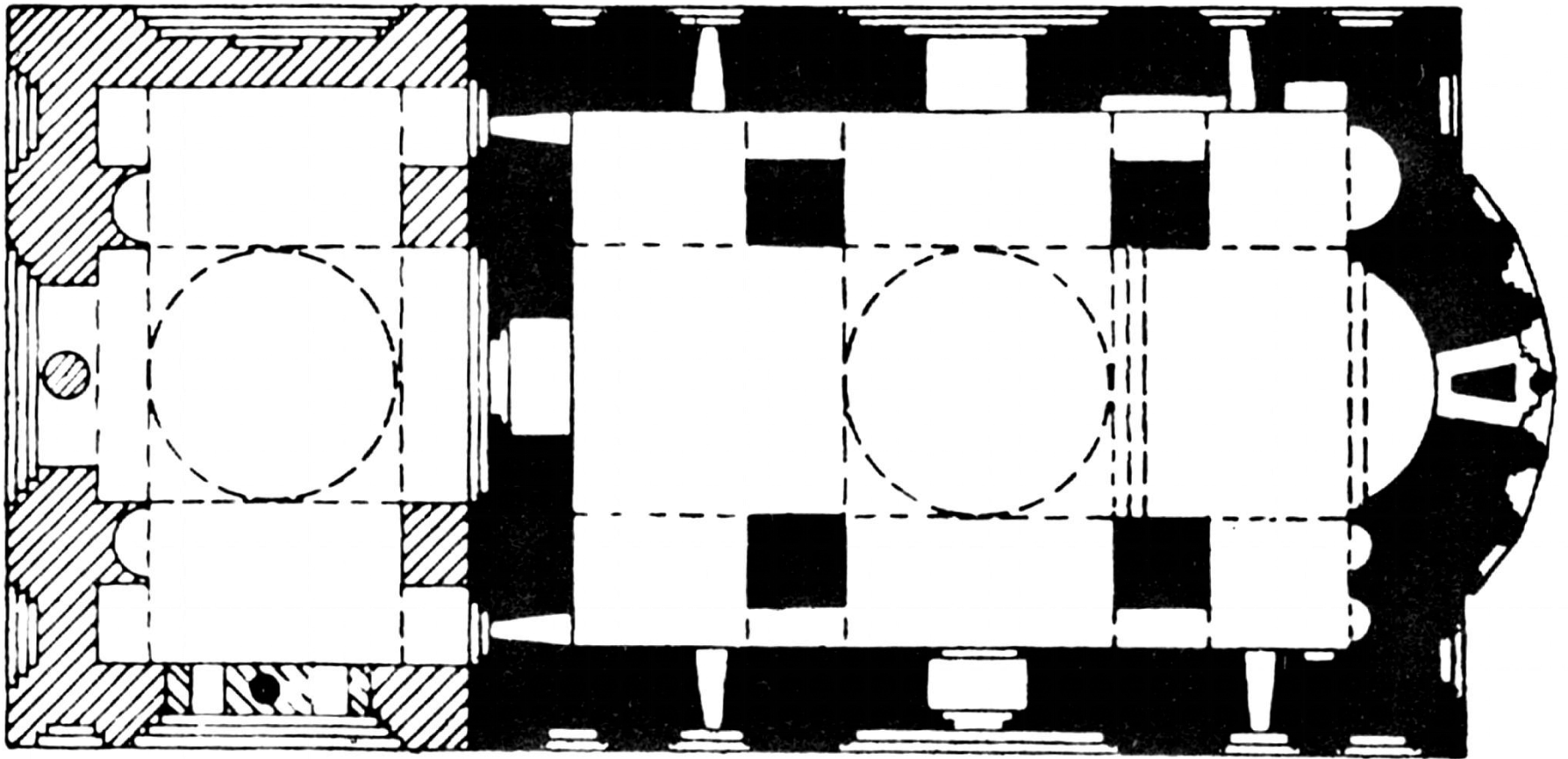

Ukrašavanje istočnohrišćanskih crkava od XI do XV veka

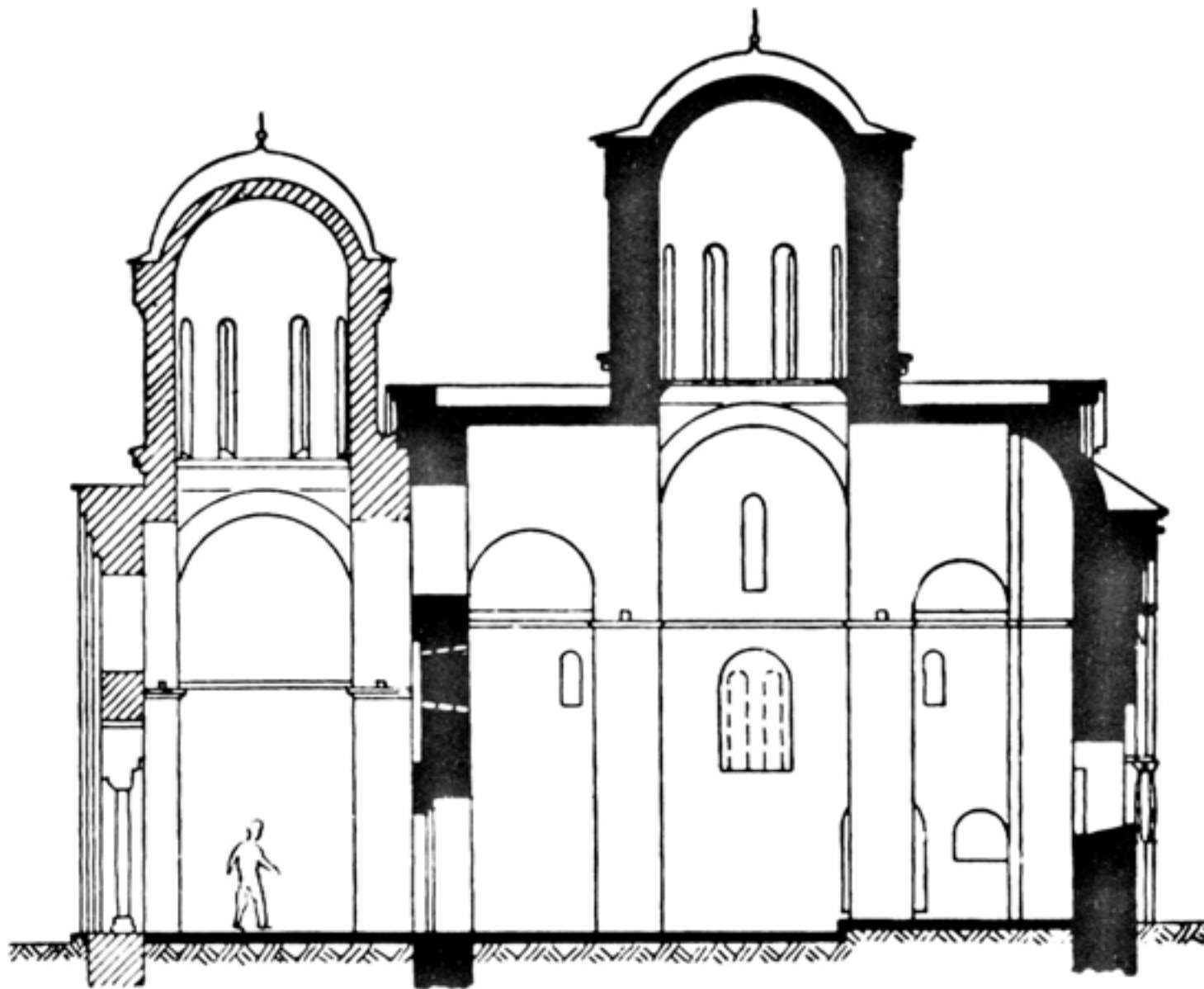
Upoznavanje sa uobičajenim temama i njihovim mestom u programu slikarstva

Istočnohrišćanske crkve od XI veka ukrašavane su ustaljenim temama

Ukrašavanje različitih delova hrama u skladu je sa njihovom funkcijom i simboličnim tumačenjima crkvenog zdanja

Plan crkve- horizontalna hijerarhija prostora

Presek crkve- vertikalna hijerarhija prostora

Oltarski prostor

Najsvetiji deo hrama zato što se u njemu vrše najveći deo bogoslužbenih radnji i evharistija i zato se u njemu predstavljaju teme koje imaju liturgijski smisao

Osnovni delovi svetilišta:

- oltarska apsida

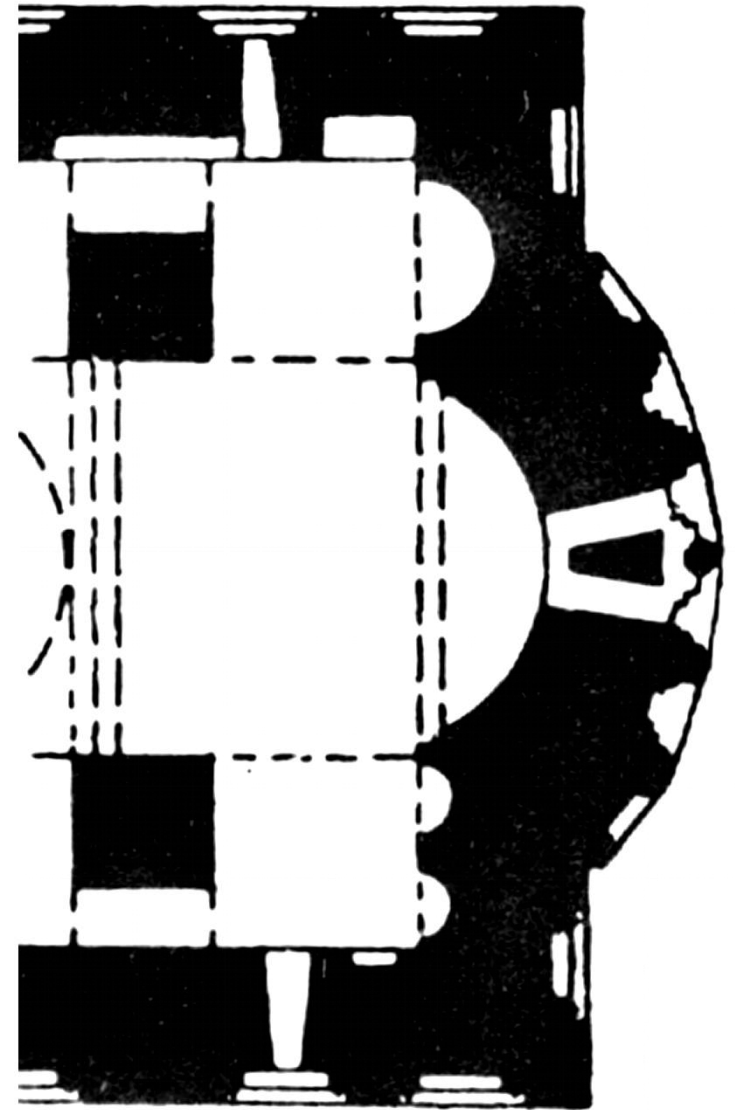
- proskomidija (protezis)- sever

(za vršenje određenih bogoslužbenih rituala)

- đakonikon- jug

(spremište ili riznica)

Ponekad su proskomidija i đakonikon, poput paraklisa (kapela), posvećeni određenim svetiteljima

Oltarski prostor

Oltarski prostor, srednji deo

Oltarska apsida,
konha, polukalota,
Bogorodica
(Šira od nebesa)
okružena
arhandželima

Oltarska apsida, konha, polukalota, Bogorodica okružena arhanđelima

Oltarska
apsida

- polukalota

Bogorodica
okružena
arhanđelima

- niže

Pričešće
apostola

Oltarska apsida, srednja zona, Pričešće apostola
(liturgijska slika Tajne večere, pojavljuje se od XI veka)

Oltarska apsida, srednja zona, Pričešće apostola, srednji deo

Oltarska apsida, srednja zona, Pričešće apostola, severni deo

Oltarska apsida, srednja zona, Pričešće apostola, južni deo

Oltarska apsida, srednja zona, Pričešće apostola

Oltarska apsida, srednja zona,
Pričešće apostola, severni deo

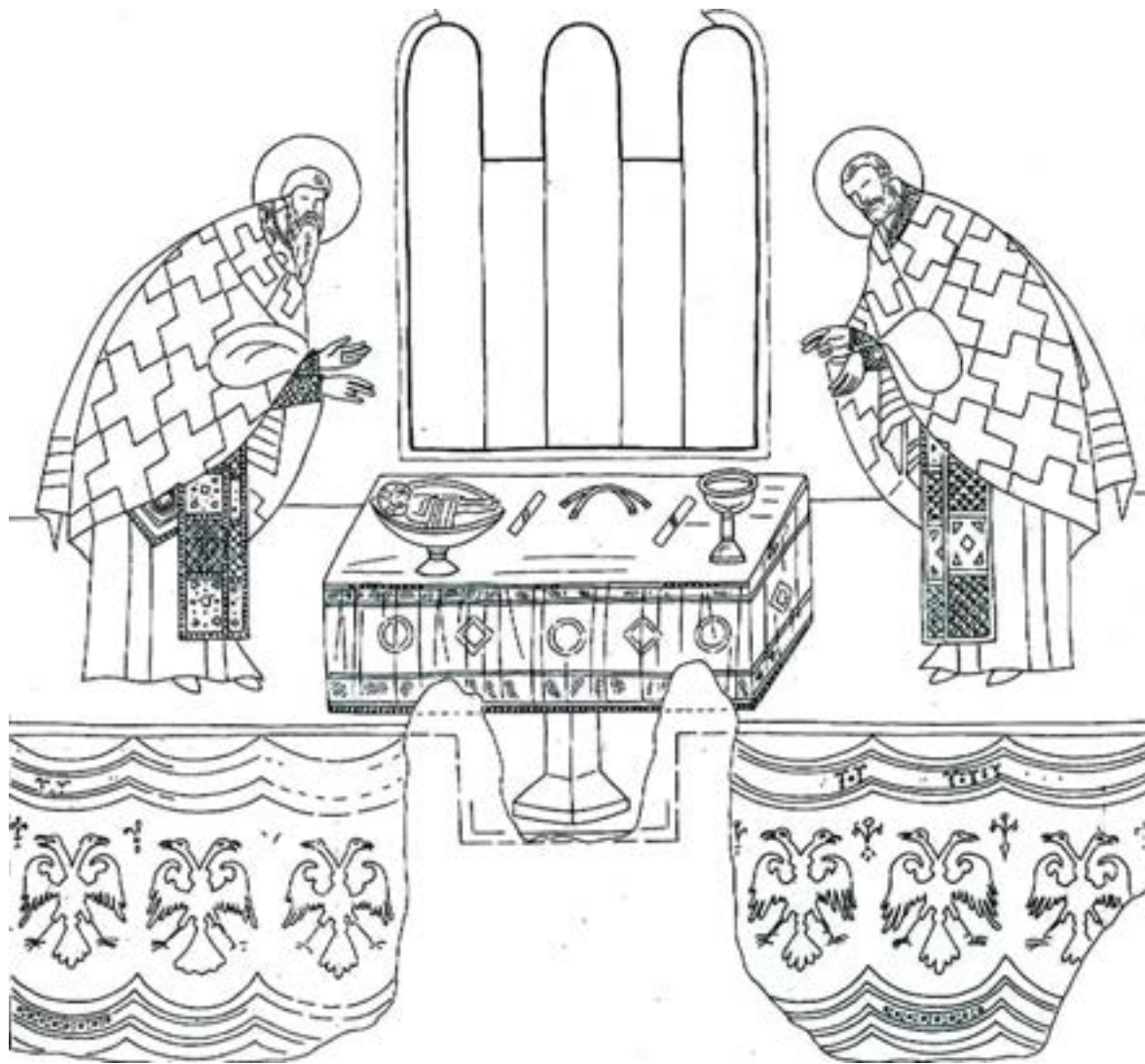
Oltarska apsida, srednja zona,
Pričešće apostola, južni deo

Oltarski prostor, primer crkve malih dimenzija .

Oltarska apsida, donja zona, Služba arhijereja (pojavljuje se od XII veka), srednji deo, časna trpeza, sv. Vasilije Veliki i sv. Jovan Zlatousti (arhijereji (episkopi) su naslednici apostola)

Oltarska apsida,
donja zona,
Služba arhijereja,
severni deo

Oltarska apsida,
donja zona,
Služba arhijereja,
južni deo

Oltarska apsida,
donja zona,
Služba arhijereja,
severni deo

Oltarska apsida,
donja zona,
Služba
arhijereja,
južni deo

Oltarski prostor, zidovi,
starozavetne scene, Starozavetna Skinija

Oltarski prostor, starozavetne scene, Avram sreće tri anđela

Oltarski prostor, starozavetne scene, Gostoljublje Avramovo

Oltarski
prostor,
starozavetne
scene,
Žrtva
Avramova

Oltarski prostor,
starozavetne
scene,
Prorok Ilija u
pustinji

Oltarski prostor, starozavetne scene,
Premudrost sazda sebi hram

Oltarski prostor, zidovi, starozavetne ličnosti

Oltarski prostor, starozavetni sveštenici

Oltarski prostor,
starozavetne
ličnosti

Svod nad
oltarskim
prostorom
Vaznesenje
(Veliki praznici)

Svod nad oltarskim prostorom, Vaznesenje (Veliki praznici) .

Oltarski prostor, zidovi, Tajna večera (Stradanja)

Oltarski prostor, zidovi, Oplakivanje (Stradanja)

Oltarski prostor, zidovi, Polaganje u grob (Stradanja)

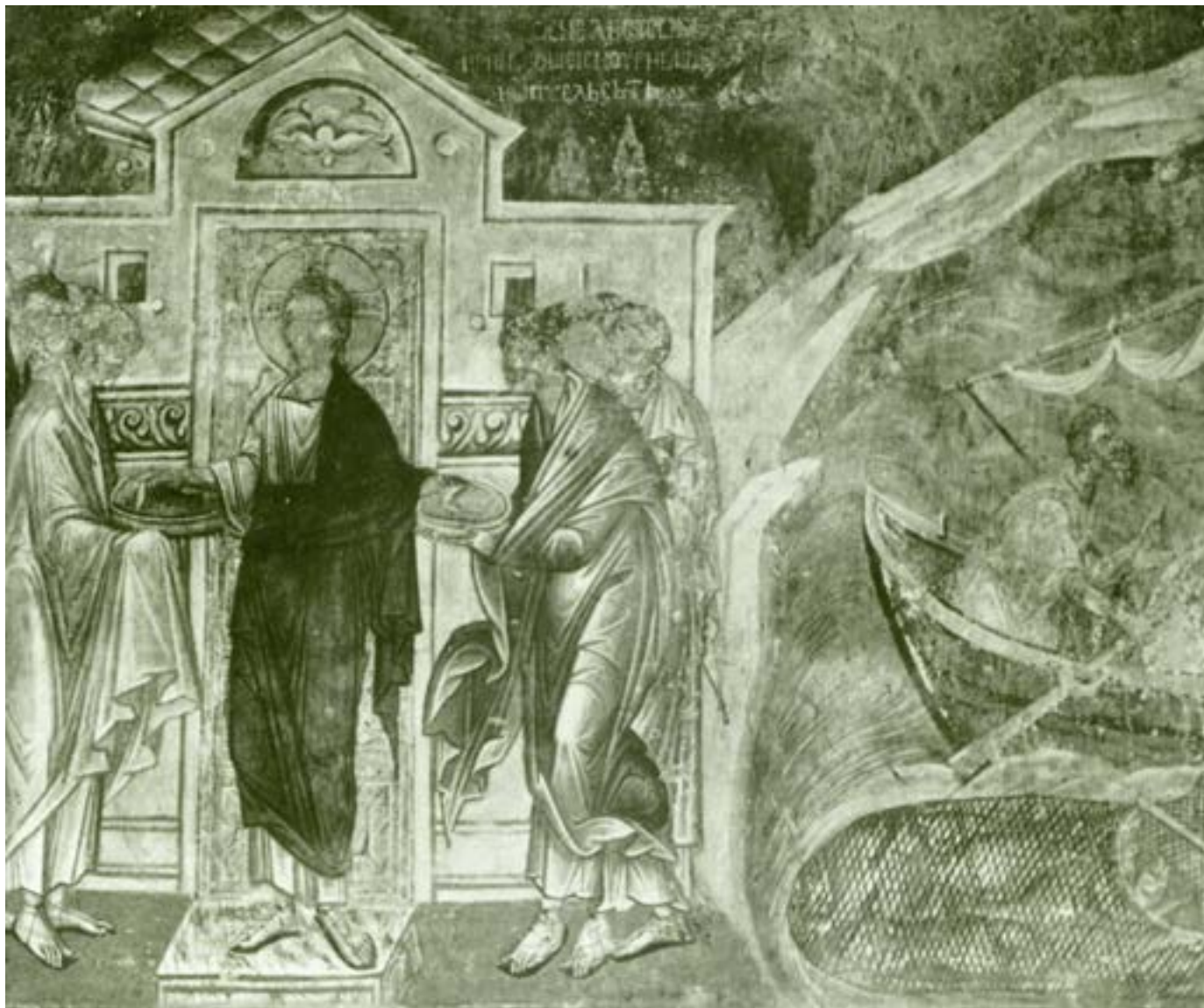

Oltarski prostor, zidovi, Mironosice javljaju apostolima
(Javljanja posle vaskrsenja)

Oltarski prostor, Večera u Emausu
(Javljanja posle vaskrsenja)

Oltarski prostor, Hristos jede sat i ribu
(Javljanja posle vaskrsenja)

Oltarski prostor,
Neverovanje
Tomino
(Javljanja posle
vaskrsenja)

Oltarski prostor,
Hristos u drugom
obličju, detalj
(Javljanja posle
vaskrsenja)

Oltarski
prostor,
zidovi,
donja zona
sv. đakon i
sv. arhijereji

Oltarski prostor,
donja zona,
anđeo đakon

Kupola

Kupola- slika neba

- kalota

Hristos Pantokrator u poprsju upisan u medaljon

(ponekad okružen anđelima, a od početka XIV veka katkad
Nebeskom liturgijom)

- tambur

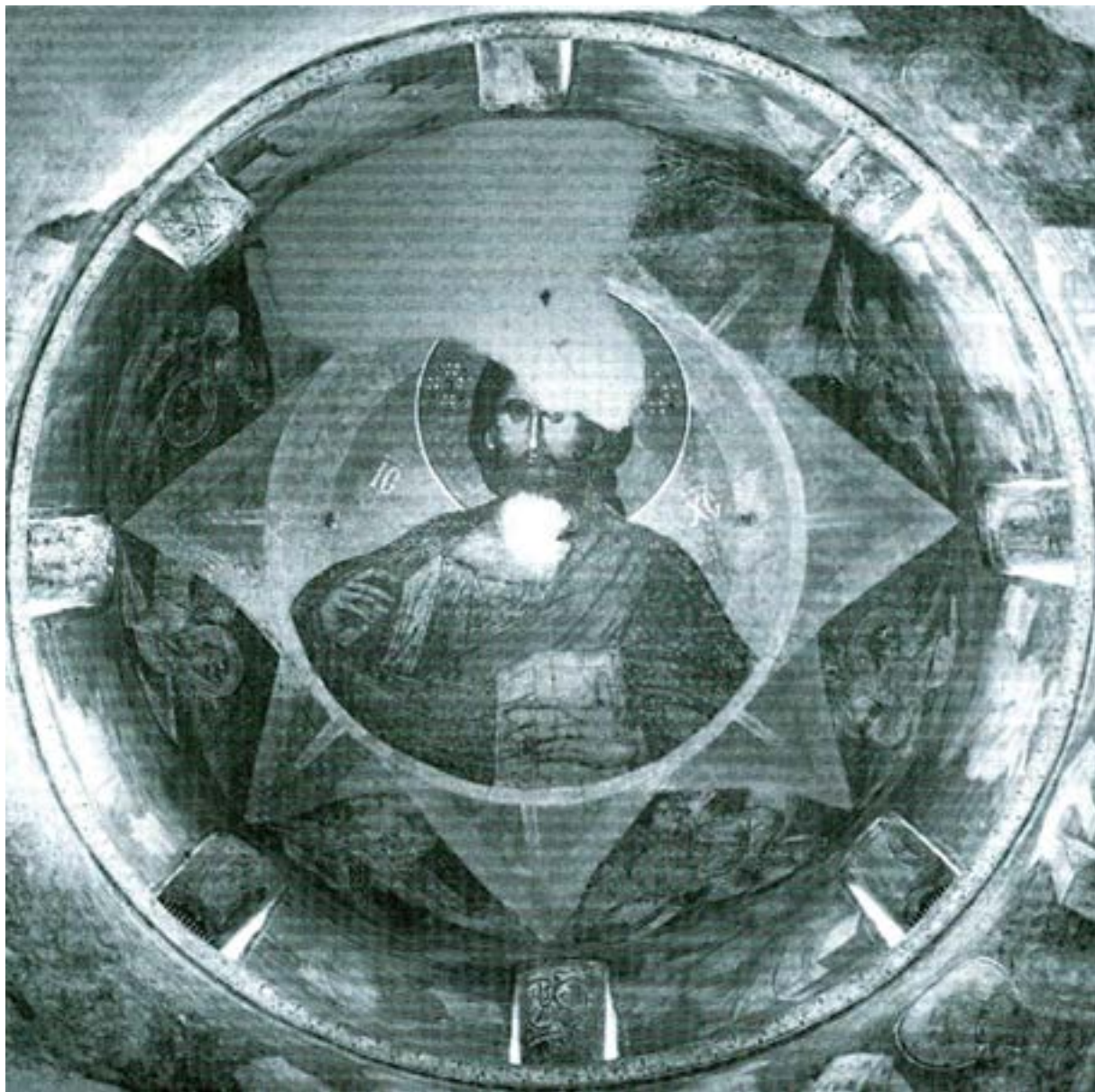
proroci

- pandantifi

jevandelisti

- između pandantifa

Mandilion (sveti ubrus) i Keramion (sveta keramida),
nerukotvoreni likovi Hristovi, na istoku i zapadu (na jugu i
severu obično drugi likovi)

Kupola, kalota, Hristos Pantokrator okružen anđelima

Kupola, kalota, Hristos Pantokrator okružen anđelima

Kupola, kalota,
jedan od anđela koji okružuju Hrista Pantokratora

Kupola, kalota,
Hristos Pantokrator okružen Nebeskom liturgijom

Kupola, kalota,
Hristos Pantokrator okružen Nebeskom liturgijom

Kupola, kalota, Nebeska liturgija, detalj

Kupola, kalota, Nebeska liturgija, detalj

Kupola, kalota, Nebeska liturgija, detalj

Kupola, kalota, Nebeska liturgija, detalj

Kupola, tambur, proroci

Kupola, proroci u tamburu

Kupola, pandantifi, jevanđelisti, detalj

Kupola, pandantifi, jevanđelisti, detalj

Male kupole, kalote, primer predstava jevandelisti

Male kupole, kalote, primer predstava jevandelisti

Svodovi i zidovi naosa

Na svodovima i u gornjim zonama zidova predstavljani su različiti ciklusi

Ciklusi su uvek postavljeni u horizontalnim redovima, a scene teku u smeru kazaljki na satu, počev od istočnog kraja južnog zida, preko zapada, do istočnog kraja severnog zida

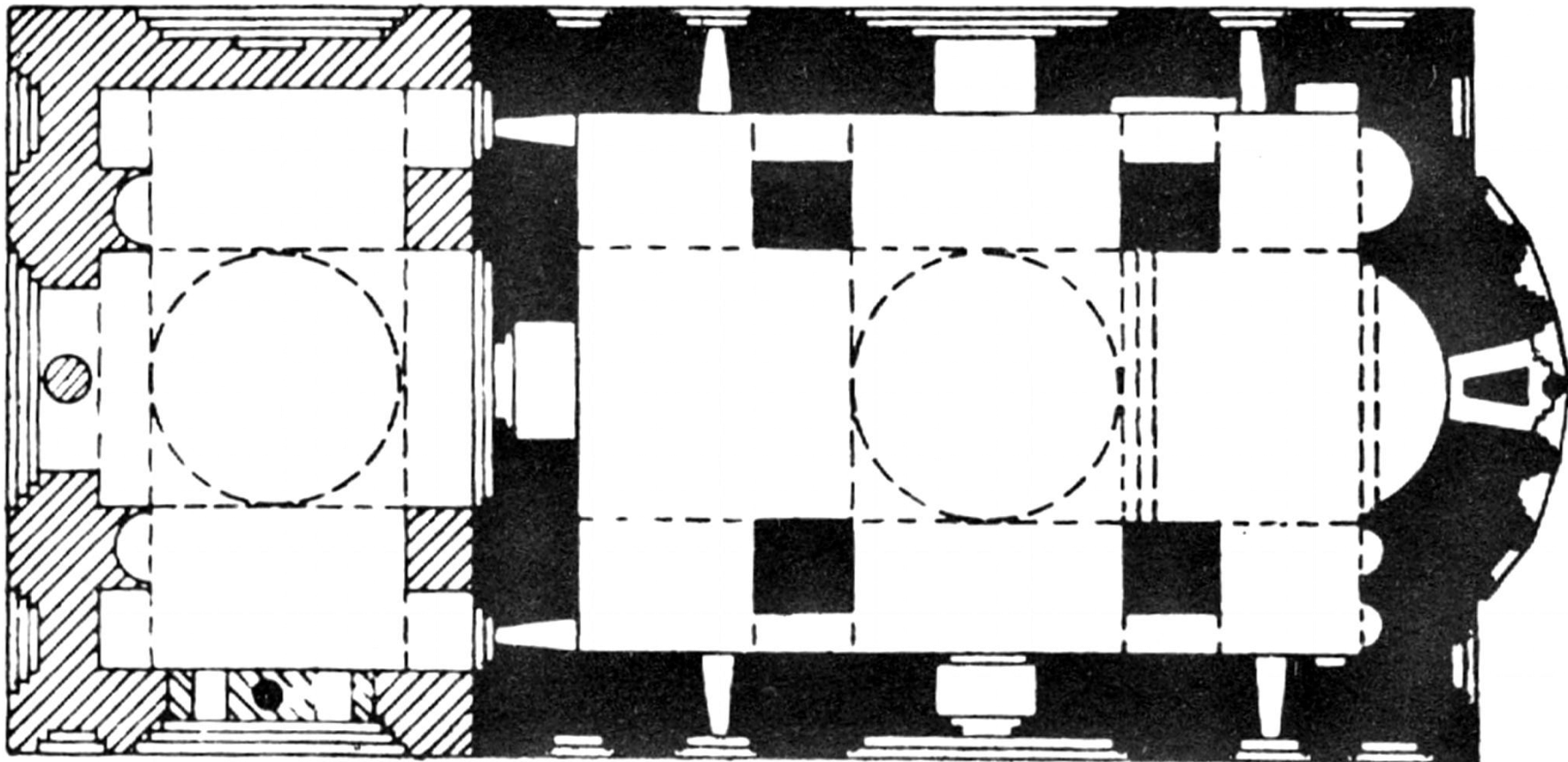
- Svodovi i viši delovi zidova- Scene iz ciklusa Velikih praznika (osim Blagovesti i Uspenja)

- Gornje zone- različiti ciklusi

(Blagovesti i Uspenje iz Velikih praznika)

- Donja zona- svetitelji i portreti ktitora

(ponekad se iznad predstava stojećih svetitelja u donjoj zoni nalazi niz poprsja svetitelja)

Plan crkve- horizontalna hijerarhija prostora

Presek crkve- vertikalna hijerarhija prostora

Naos,
svodovi i zidovi,
pogled prema istoku

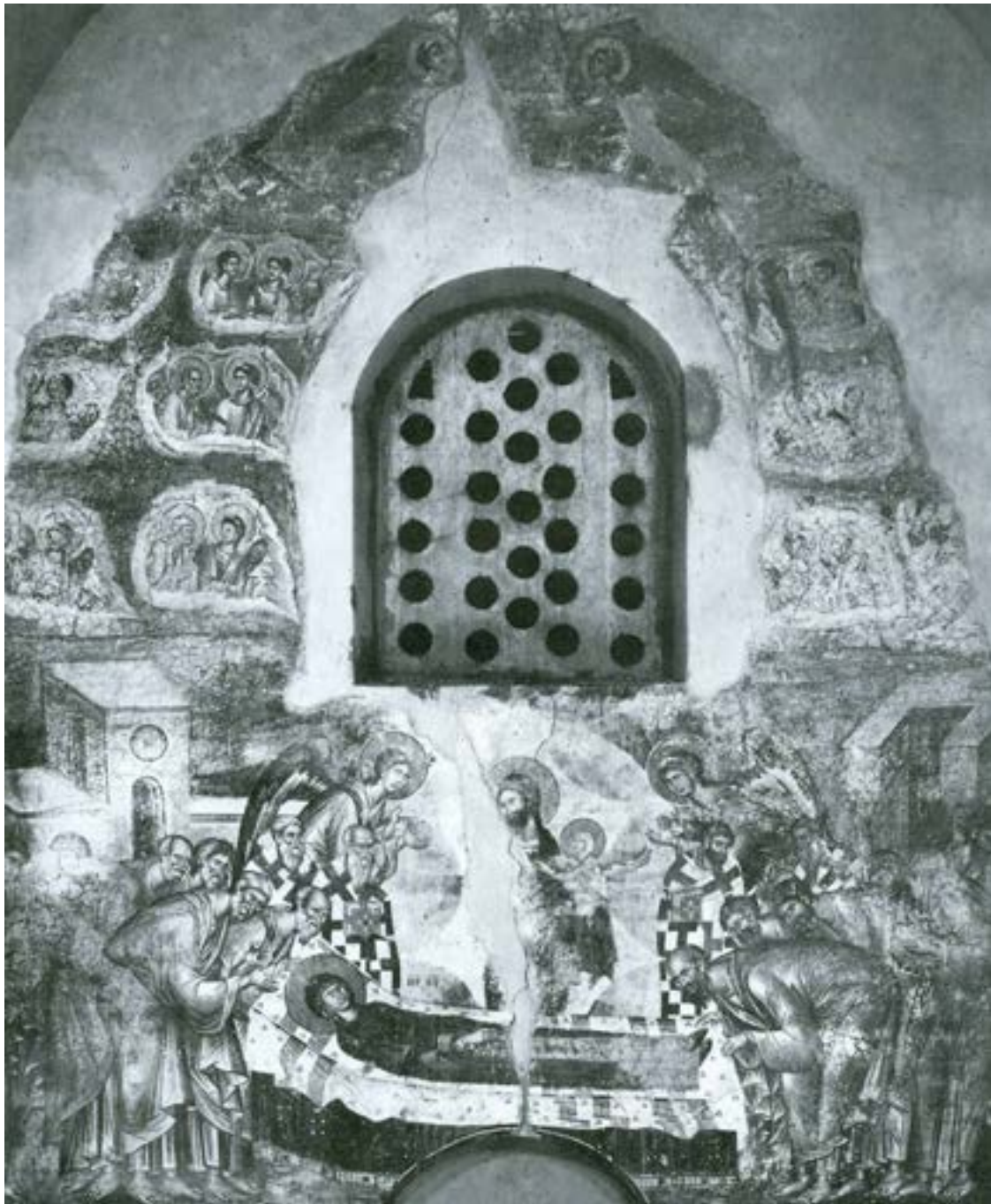
Vaznesenje, svod iznad oltarskog prostora

Blagovesti, trijumfalni luk ili stupci ispred oltarskog prostora

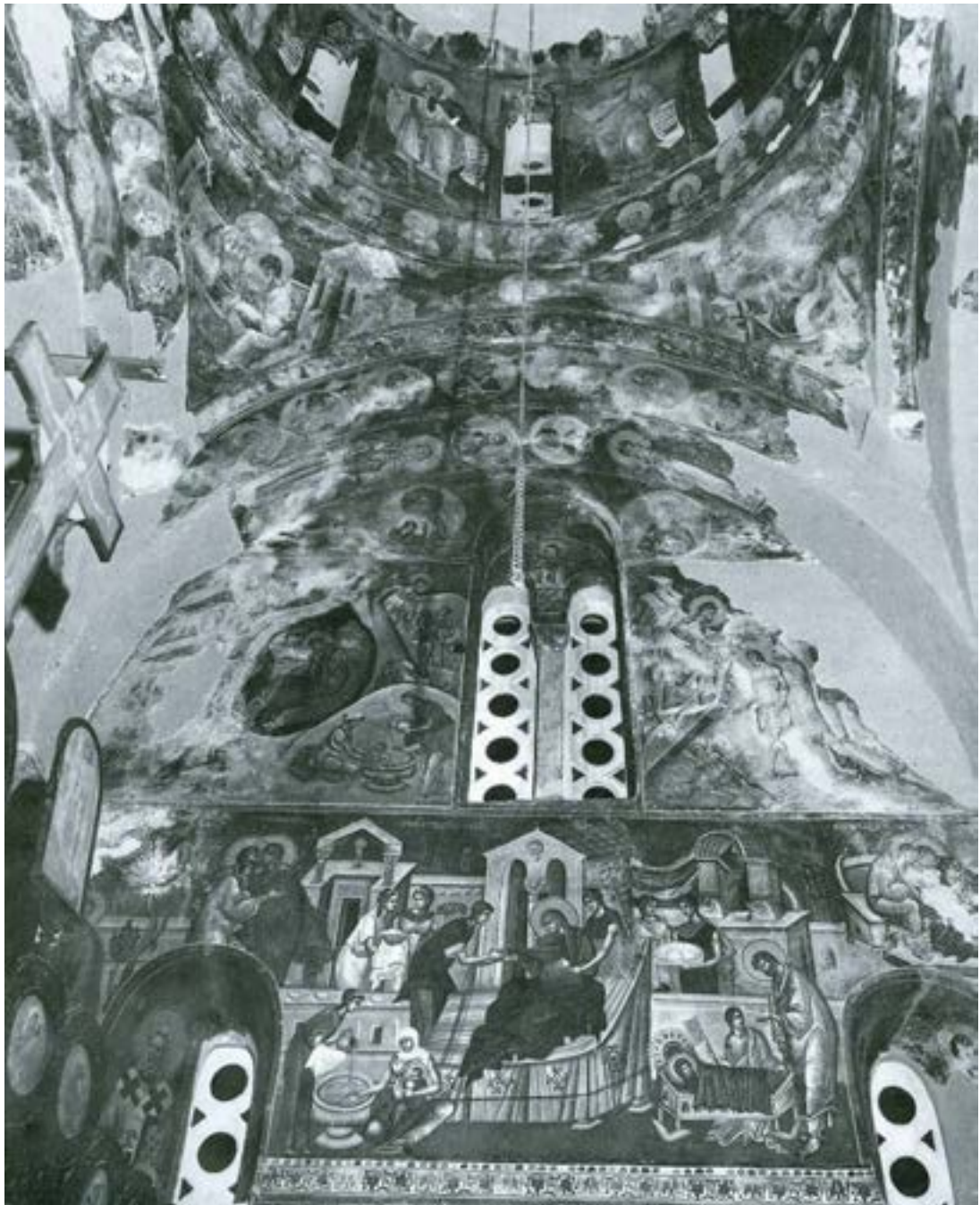
Uspenje, zapadni zid

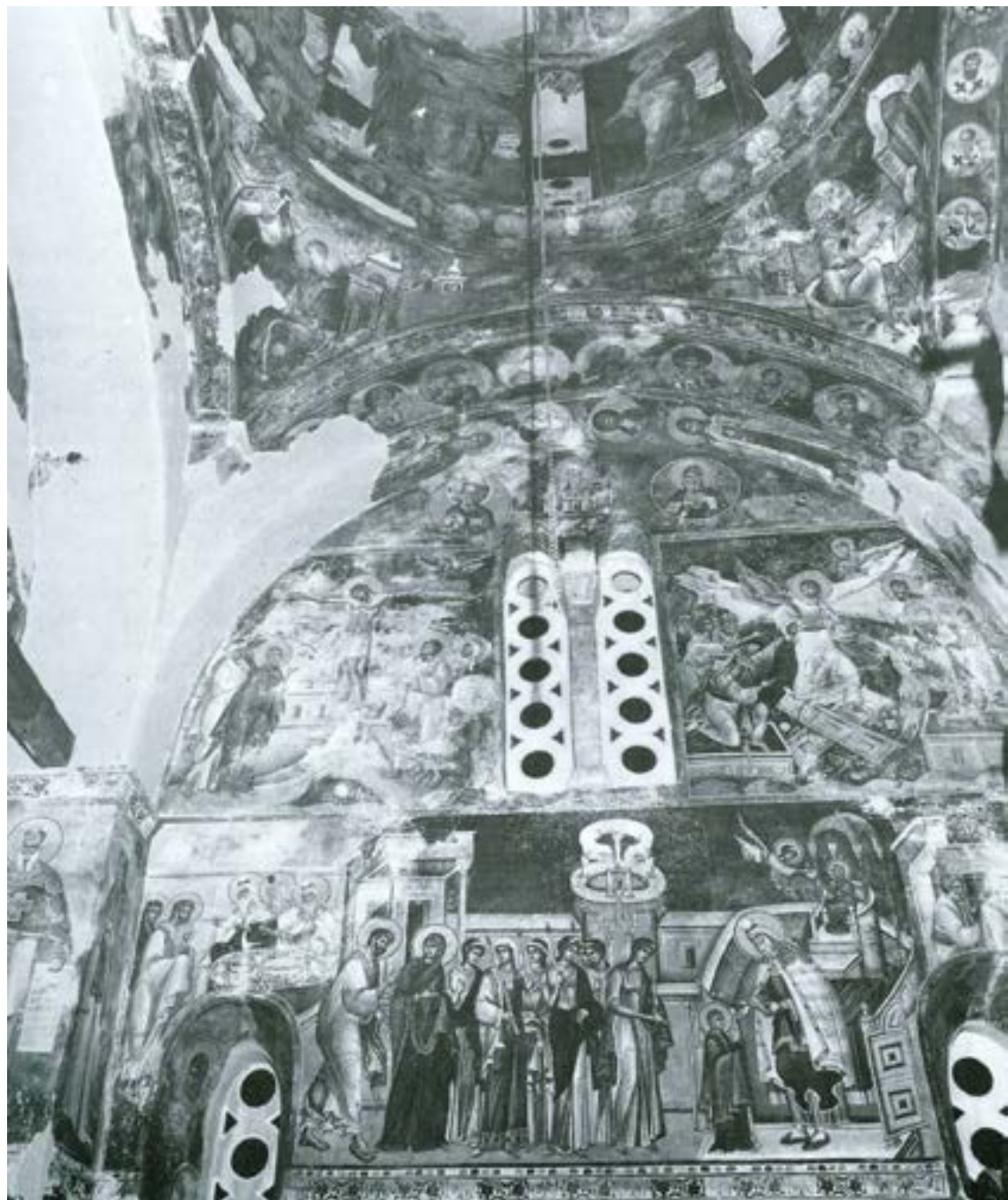
Naos
svodovi i zidovi,
pogled prema zapadu

Naos,
svodovi i zidovi,
pogled prema
jugu

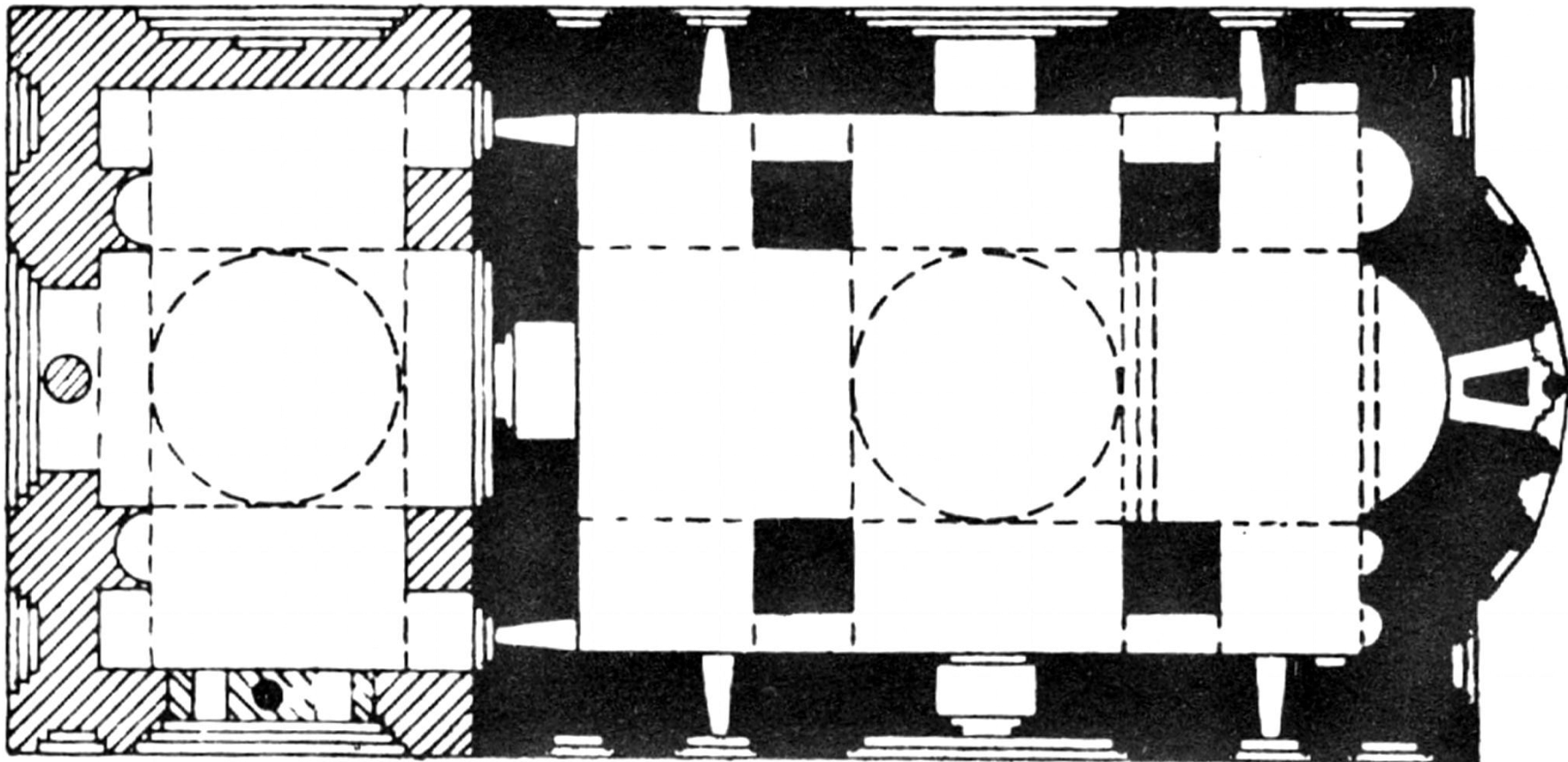

Naos,
svodovi i zidovi,
pogled prema
severu

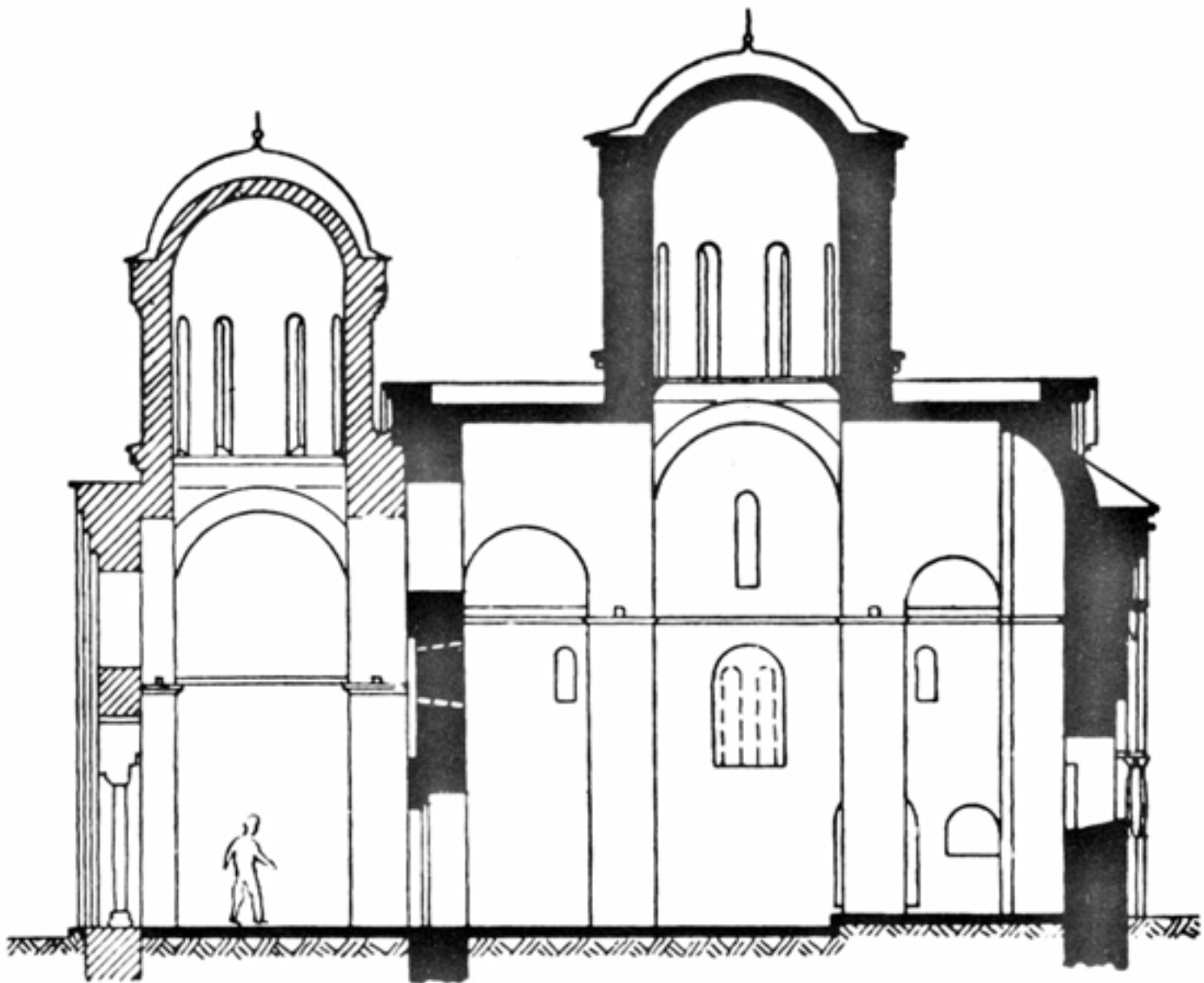
Naos,
svodovi i zidovi

Plan crkve- horizontalna hijerarhija prostora

Presek crkve- vertikalna hijerarhija prostora

Naos, donja zona, sv. ratnici

Naos, donja zona, sv. monasi

Naos,
donja zona,
sv. monasi i
sv. pustinožitelji

Naos, donja zona, sv. pustinjaci

Naos, donja zona, sv. arhijerej i sv. stolpnik

Naos, donja zona, sv.
arhijerej

Naos, donja zona, sv.
vrač (besrebrnik)

Naos,
donja zona,
arhandeo

Naos, donja zona, sv. mučenici i mučenice

Naos, donja zona, portreti vladara

Naos,
donja zona,
portret ktitora

Naos,
donja zona,
često
mesto
portreta

Priprata

Namena priprate uticala je na izbor tema

Imala je mnogobrojne funkcije

U njoj se nalazila krstionica ili sud za čuvanje osvećene vode, održavali su se sabori, obavljala opela nad mrtvima, sahranjivali ugledni članovi manastirskog bratstva, obavljali određeni bogoslužbeni obredi

Ikonografski program priprate nije određen kao program tema slika u hramu i u njemu se pojavljuju raznorodne teme

Priprata,
kupola,
kalota,
Hristos okružen
andelima

Priprata, kupola, pandantifi, Učiteljstva svetih otaca

Priprata, zidovi, Strašni sud, detalj, Hristos sudija

Priprata, Strašni sud, detalj, More vraća mrtve

Priprata,
Strašni sud,
detalj,
Zveri vraćaju
mrtve

Priprata,
Strašni sud,
detalj,
Raj

Priprata,
Strašni sud,
detalj,
Raj

Priprata, svodovi i zidovi, Kalendar (Menolog)

Priprata, Kalendar (Menolog)

Priprata, svodovi i zidovi, Vasseljenski sabori

Priprata, zidovi, starozavetne vizije

Priprata,
svodovi i zidovi
Poslednji psalmi
(148, 149, 150)

Priprata, Poslednji psalmi

Priprata, Poslednji psalmi

Priprata, Poslednji psalmi

Priprata, zidovi Krštenje

Priprata, zidovi različiti svetitelji

Priprata,
zidovi,
donja zona,
sv. monasi i
pustinožitelji

Priprata,
zidovi,
sv. monah pesnik

Priprata,
zidovi, donja zona,
sv. stolpnik

Priprata,
zidovi, donja zona,
svetiteljka

Priprata,
zidovi, donja zona,
arhandeo

Priprata,
zidovi, donja zona,
sv. ratnik

Priprata,
zidovi, donja zona,
sv. mučenik

Priprata,
zidovi
starozavetni pravednik

Priprata,
zidovi
Loza Nemanjića

Priprata,
zidovi
portreti
vladara (gore) i
ktitora (dole)

Priprata,
donja zona,
portret vladara

Priprata, donja zona, portreti vladara i ktitora

Ikone i ikonostas

Ikonostas- pregrada koja deli oltarski prostor od naosa na kojoj se nalazi strog izbor i raspored ikona

Prošao je komplikovan razvojni put do XVIII veka

U najranijoj crkvi postojale su niske kamene pregrade- kanceli

Od X veka ikonostas nosi oblik koji će zadržati do sloma Vizantije u XV veku

- Parapetne ploče ukrašene reljefima- pri dnu ikonostasa
- Kameni stubovi- između parapetnih ploča, nastavljaju se u gornjem delu
- Kosmitis- horizontalna kamena greda- oslanja se na kamene stubove
- Katapetazme- tkanine kojima se prvobitno zatvarao prostor između parapeta i kosmitisa
- Prestone ikone- od XIII veka radovno se pojavljuju umesto ranijih katapetazmi

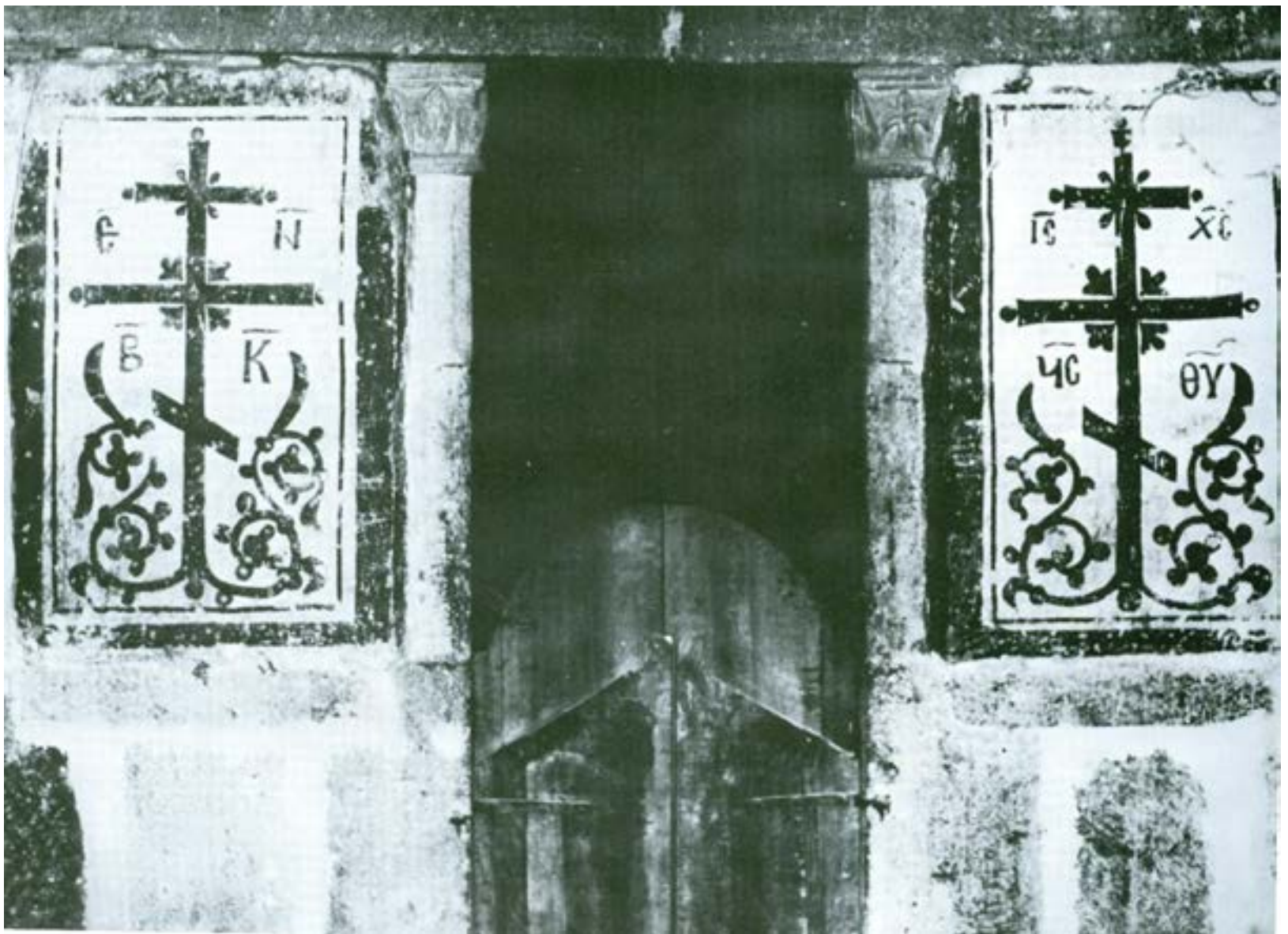
(četiri ikone- Hrista, Bogorodice, sv. Jovana Preteče (Deizis) i crkvene slave)

- Podede- tkanine kojima se od XIII veka pokrivaju parapeti
- Deizisni čin- ponekad se pojavljuje iznad kosmitisa (Deizis i dvanaest apostola)

Ikonostas (zidani)

Ikonostas (pogled iz oltara)